DER KARGER UN DER KINIG SHELOMOH

Goldie Sigal

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS

NATIONAL YIDDISH BOOK CENTER
AMHERST, MASSACHUSETTS
413 256-4900 | YIDDISH@BIKHER.ORG
WWW.YIDDISHBOOKCENTER.ORG

•

MAJOR FUNDING FOR THE
STEVEN SPIELBERG DIGITAL YIDDISH LIBRARY
WAS PROVIDED BY:

Lloyd E. Cotsen Trust
Arie & Ida Crown Memorial
The Seymour Grubman Family
David and Barbara B. Hirschorn Foundation
Max Palevsky
Robert Price
Righteous Persons Foundation
Leif D. Rosenblatt
Sarah and Ben Torchinsky
Harry and Jeanette Weinberg Foundation
AND MEMBERS AND FRIENDS OF THE
National Yiddish Book Center

•

The *goldene pave*, or golden peacock, is a traditional symbol of Yiddish creativity. The inspiration for our colophon comes from a design by the noted artist Yechiel Hadani of Jerusalem, Israel.

ISBN: 0 06570 70645
4114

דער קאַרגער און דער קיניג שלמה

פון גאָלדע סיגאַל

דער קאַרגער און דער קיניג שלמה

פון

גאָלדע סיגאַל

באַזירט אויף י.י. טראָסטמאַנס דראַמאַטישער באַאַרבעטונג
פון אַ פאָלקס מעשה.

טעקסט קאָנסולטאַנט: שרהקע זיפּער
אַרבעטס זײַטלעך: בתיה בעסמאַן

"היים און שול"
ייִדישע פאָלקס שולן און פרץ שולן
5170 וואַן-האָרן מאָנטרעאַל

Home & School
Jewish People's Schools & Peretz Schools
5170 Van Horne Montreal
1972

DER KARGER UN DER KINIG SHLOIMEH

(The Miser and King Solomon)

by

GOLDIE SIGAL

based on a dramatic adaptation
of a folk tale by J. J. Grossman

Text Consultant: Sorke Zipper
Work Pages: Batia Bettman

With special thanks to all the friends
of the Yiddish Books Project

מיט אַ באַזונדערן דאַנק צו אַלע פֿרײַנד פֿון דעם
"ייִדישע ביכער פּראָיעקט"

אין שלמה׳ס צײַטן, איז געווען אַ רײַכער
מאַן מיטן נאָמען „בוזי“.
ער האָט זייער ליב געהאַט געלט
און זיך גוט אָנצופרעסן. ער פלעגט
יאָגן זײַנע קנעכט אָן רחמנות כדי ער
זאָל קענען אָנזאַמלען וואָס מער געלט.

אײ — ווער זײַט איר, וואַנדערער, און וואָס ווילט איר?

גרויסער בוזי, רײַכער מאַן. אין לאַנד איז אַ גרויסער הונגער. מענטשן פאַלן אין די גאַסן.

דאָס גראָז ווערט פאַרבראַנט.

העלפט אונדז!

אויב איך וואָלט עמיצן עפּעס געגעבן פֿון מײַנע פֿולע שײַערן, וואָלטן זײ דאָך מער ניט פֿול געווען...
אָבער גיט אונדז כאָטש אַ שטיקל ברויט?
עס איז גרויס די נויט.

נײן, זאָג איך דאַנען.
אײַך! טראָגט זיך אָפּ פֿון איך האָב פֿײַנט שנאָררערס!
איר גײען, אָבער איר װעלן דערצײלן אונדזער גרויסן קיניג שלמה.
ער װעט אונדז באַשיצן.

מיט עטלעכע טעג שפּעטער, אין בוזיס הויז.

אַנטשולדיקט מיר, בוזי מײַן האַר. אַ שליח פֿון קיניג שלמה וויל אײַך זען.

הייס אים אַרײַנקומען.

זײַט וויסן, רײַכער מאַן בוזי - דער קיניג שלמה האָט זיך דערוווּסט פֿון אײַך און פֿון אײַער עשירות, און אויך ווי איר באַהאַנדלט מענטשן. האָט ער אײַך אָנגעטאָן דעם גרויסן כּבֿוד און אײַך פֿאַרבעטן צו זײַן סעודה אין פּאַלאַץ הײַנט בײַנאַכט.

אַ דאַנק, אַ דאַנק. דער קיניג איז טאַקע אַ חכם! ער שאַצט אָפּ מײַן גוטסקײַט...

הײ, באַדינער!
ברענג ארײַן מײַנע יום-טובדיקע קליידער. נעם אַװעק מײַן פֿרישטיק און זאָג דעם קוכער ער זאָל הײַנט מער ניט קאָכן. איך װעל פֿאַסטן ביז שפּעט אין דער נאַכט, כּדי איך זאָל װאָס מער קענען עסן בײַם קיניגס סעודה.
זײער גוט, מײַן האַר.

דער לץ און די דינער פרייען זיך.

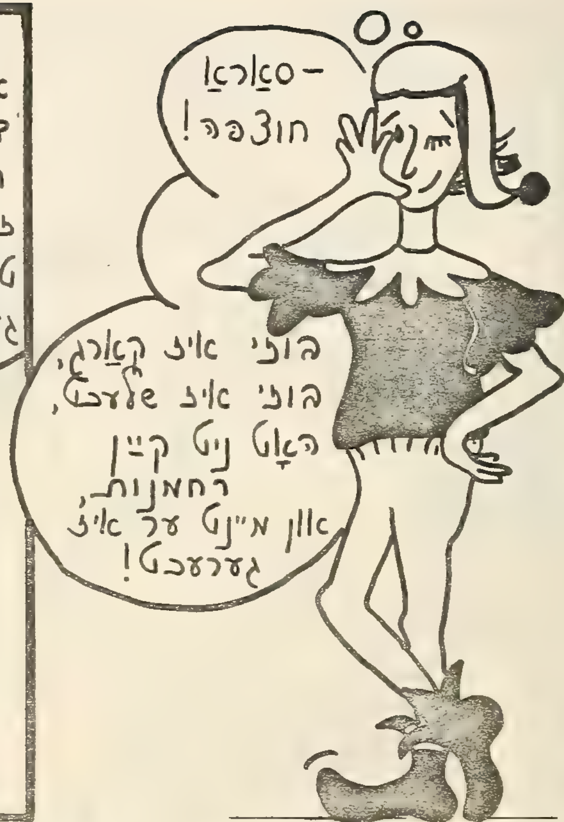
אוי, וועלן איך הײַנט אָנלערנען דעם קאַרגן בוזי! ער וועט שוין וויסן ווי צו באַהאַנדלען מײַנע קנעכט!

ווען ער וועט אַרײַנקומען, זאָל מען אים זעצן לעבן קיך, וועט אים רייצן דער ריח פֿון די גוטע מאכלים.

— שאַ —
דער גרויסער גאַסט קומט! לאָזט דעם לץ זײַן מיט אים אַליין.

אַ גוטן אָוונט, ליבער גאַסט. זעץ זיך צו אַ ביסל. דו ביסט אַוודאי מיד און הונגעריק.

אַ גוטן אָוונט, לץ. זעט נאָר, דער קיניג האָט אפילו געשיקט זײַן לץ מיך צו אַמוזירן...

-סאַראַ
חוצפה!
בוזי איז קאַרג,
בוזי איז שלעכט,
האָט ניט קיין
רחמנות,
און מיינט ער איז
גערעכט!
מײַן איין-און-
איינציקער בוזי! ווײַל
דו ביסט אַזאַ
חשובֿער גאַסט, וועסטו
זיצן בײַם קיניגלעכן
טיש און עסן די
געשמאַקע מאכלים.
וו-וואָס
מיינסטו? -בלויז
ז-זעצן?

שרעק זיך ניט. אַלץ וועט זײַן פֿאַר
דײַן טובֿה וועגן. הער – דו דאַרפֿסט וויסן
ווי אַזוי מען דאַרף זיך אויפֿפֿירן בײַם
קיניגס טיש כּדי ער זאָל ניט ווערן בייז.
ז-זאָג
מיר ווי, איך
בעט דיך.

איינס – דו
טאָרסט קיין זאַך
ניט בעטן.

–צוויי–
וואָס עס
זאָל ניט
טרעפֿן,
טאָרסטו
גאָרניט
פֿרעגן.

דריי - ווען
דער קיניג וועט דיך
פֿרעגן צי דאָס עסן
איז געשמאַק, זאָלסטו
זאָגן, „יאָ, זייער.“

וועסטו
געדענקען אַלע
דרײַ זאַכן ?
ג-געוויס
וועל איך
געדענקען!

דער קיניג שלמה קומט !

איר זעט עפּעס אויס אומעטיק. -באָלד זײַן מוטיק!
אַ גוטן אָוונט, חשובער גאַסט.
אַ גוטן אָוונט, לץ.
אַ ג-גוטן אָוונט גרויסער מלך שלמה.
שלום, שלמה.

— (א-א...
די ריחות פון די גוטע מאכלים קומען פון קיך.)
הײַ, בוזי! — דו האָסט אַ מוזיקאַלישן בויך! ער בורטשעט אין טאַקט מיט דער מוזיק!

עס שמעקט צו מיר געבראָטנס, ניט נאָטן...

גרויסער קיניג –
דער טיש איז גרייט!

לע נאָך, בוזי – אָט איז
עפּעס פאַר דיר וואָס
וועט דיר בעסער
געפעלן.

אוי!...

נו, ווי געפעלן אײַך די מאכלים?
זייער גוט. די ריחות האָבן אלע טעמים.
עס פרייט מיך וואָס איר האָט הנאה געהאַט.
אַבאַ הנאה וואָלט איך ניט געווונטשן מײַנע ערגסטע שונאים!

דער קיניג וועט מיר
אַנטשולדיקן. איך מוז
שוין גיין אַהיים.

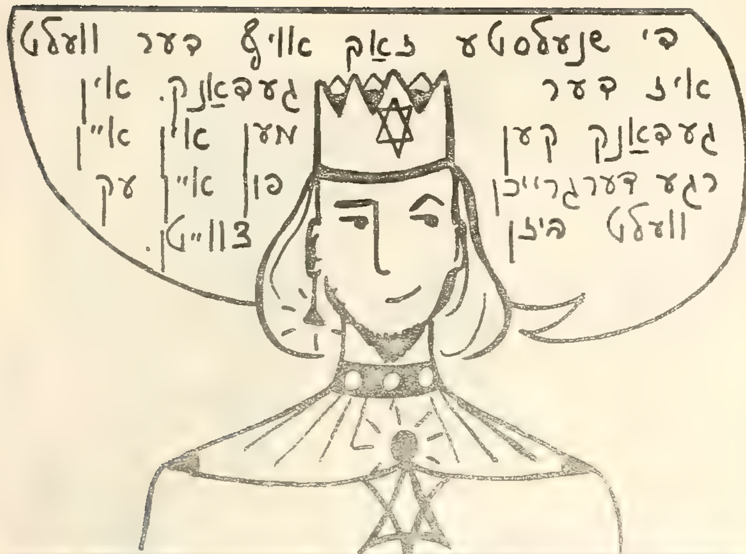
ניין, מײַן פרײַנט.
אַזוי גיך וויל איך זיך
מיט אײַך ניט שיידן. איצט
וועלן נאָך זינגער
און טענצער אונדז
משמח זײַן.

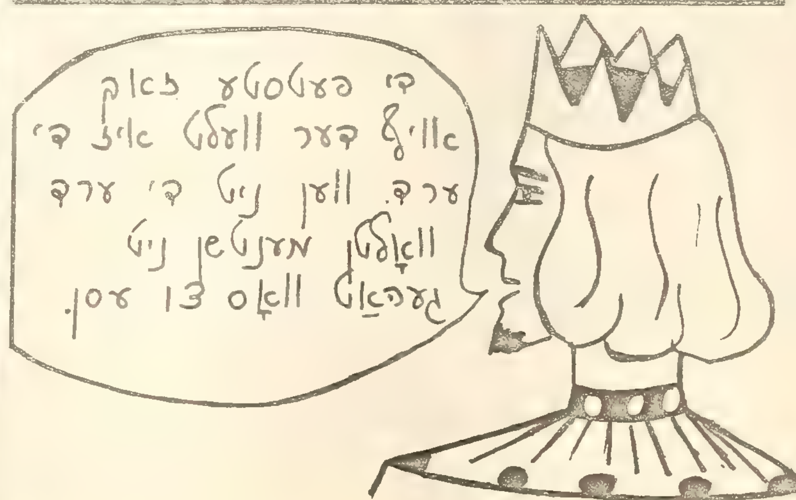

אַ לויב צו אײַך, גרויסער
קיניג שלמה! איך האָב גע-
הערט פון אײַער חכמה און
רײַכקײַט, און וויל אײַך
רעטענישן פרעגן.

איך בין גליקלעך צו
באַגריסן די מלכּה שבאָ.
מײַן פאָלק וויל לעבן
אין שלום און פרײַנטשאַפט
מיט אַלע פעלקער. איך
בין גרייט צו
הערן אײַערע
רעטענישן.

דאָס ערשטע רעטעניש: - וואָס איז די שנעלסטע זאַך אויף דער וועלט ?
דאָס צווייטע: -וואָס איז די פעטסטע זאַך אויף דער וועלט ?

די שנעלסטע זאַך אויף דער וועלט איז דער געדאַנק. אין געדאַנק קען מען אין איין רגע דערגרייכן פון איין עק וועלט ביזן צווייטן.

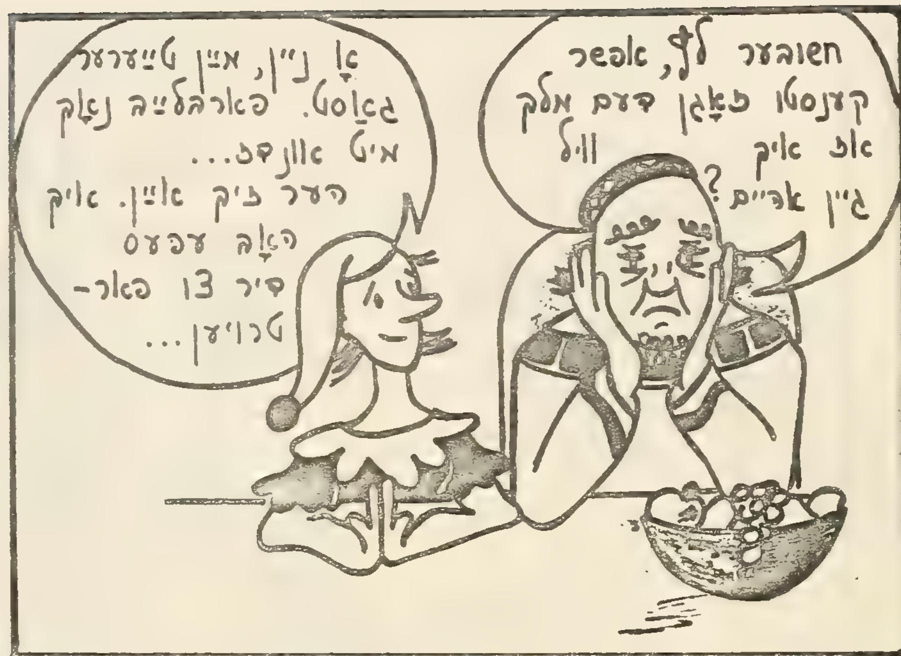

די פעטסטע זאַך אויף דער וועלט איז די ערד. ווען ניט די ערד וואָלטן מענטשן ניט געהאַט וואָס צו עסן.

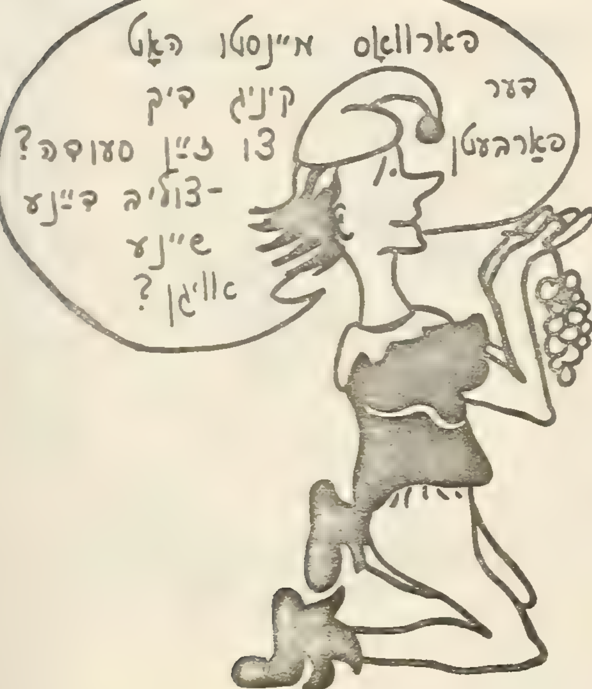

ריכטיק! אָבער דאָס דריטע רעטעניש וועט איר בשום אופן ניט קענען טרעפן!

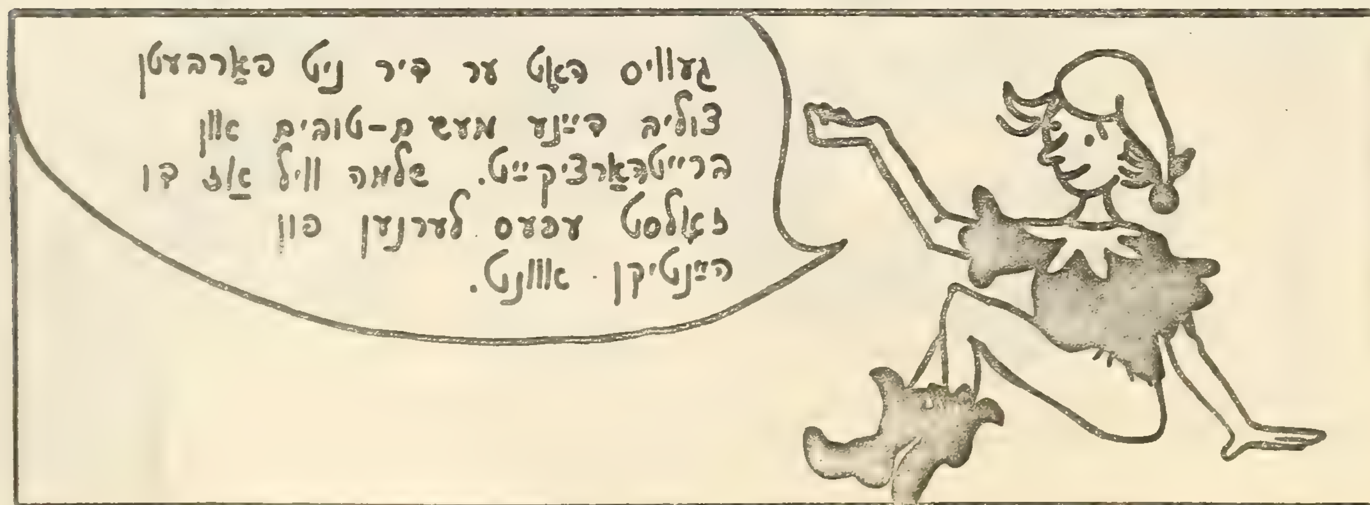

פון די אַלע בלומען לעבט בלויז אײנע. קענט איך קיניג שלמה, געפינען די לעבעדיקע רויז?
אַז האַלבע אינוט, איך בעט אײַך. איך וויל נאָר עפענען דעם פענצטער.

די לעבעדיקע רויז!
-ריכטיק! איר זײַט באמת דער קליגסטער קיניג אויף דער וועלט.

חשובער לץ, אפשר קענסטו זאָגן דעם מלך אַז איך וויל גיין אַהיים?
אָ ניין, מײַן טײַערער גאַסט. פֿאַרבלײַב נאָך מיט אונדז... הער זיך אײַן. איך האָב עפּעס דיר צו פֿאַר-טרײַבן...

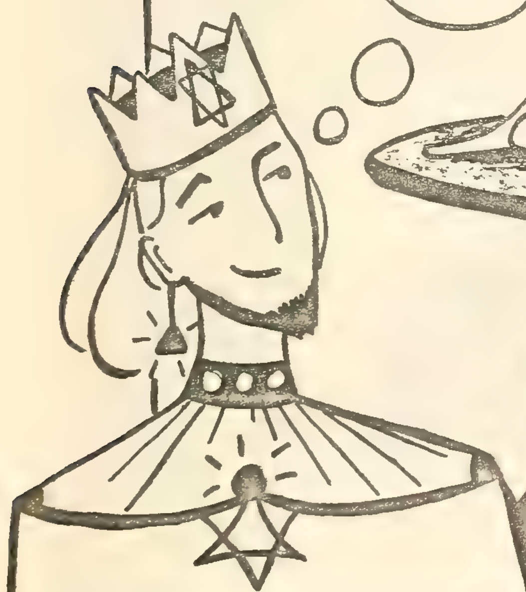

פֿאַרוואָס מײנסטו האָט דער קיניג דיך פֿאַרבעטן צו זײַן סעודה? -צוליב דײַנע שײנע אויגן?

געוויס האָט ער דיך ניט פֿאַרבעטן צוליב דײַנע מעשׂים-טובֿים און ברייטהאַרציקייט. שלמה וויל אַז דו זאָלסט עפּעס לערנען פֿון הײַנטיקן אָוונט.

יאָ, בוזי. איר זאָלט וויסן אַז אַ זאַטער גלייבט ניט דעם הונגעריקן. אַ בעל-הבית טאָר ניט פּייניקן זיינע קנעכט. אַ רייכער מוז העלפֿן די אָרעמע.
איך ווייס איצטער וואָס עס מיינט צו זיין הונגעריק... מיין גאַנץ לעבן האָב איך געלעבט אין אַ טעות. איך דאַנק אייך, גרויסער קיניג, וואָס איר האָט מיר אָנגעוויזן דעם ריכטיקן וועג אין לעבן.

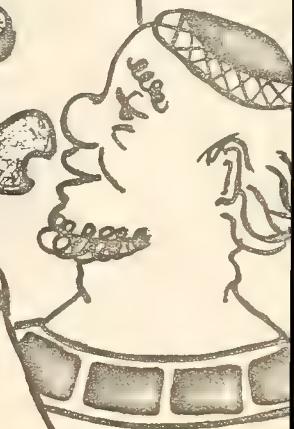

איר האָט אַ לאַנגע רײַזע, בוזי.
איר זײַט געוויס הונגעריק. עסט עפּעס,
און גייט אַהיים בשלום.

בוזי איז מער ניט קראַנק;
ער האָט איבטער
און וועט שאַצן
— בוזי איז מער ניט שלעכט.
רחמנות אויף מענטשן,
פֿײַנע קנעכט.

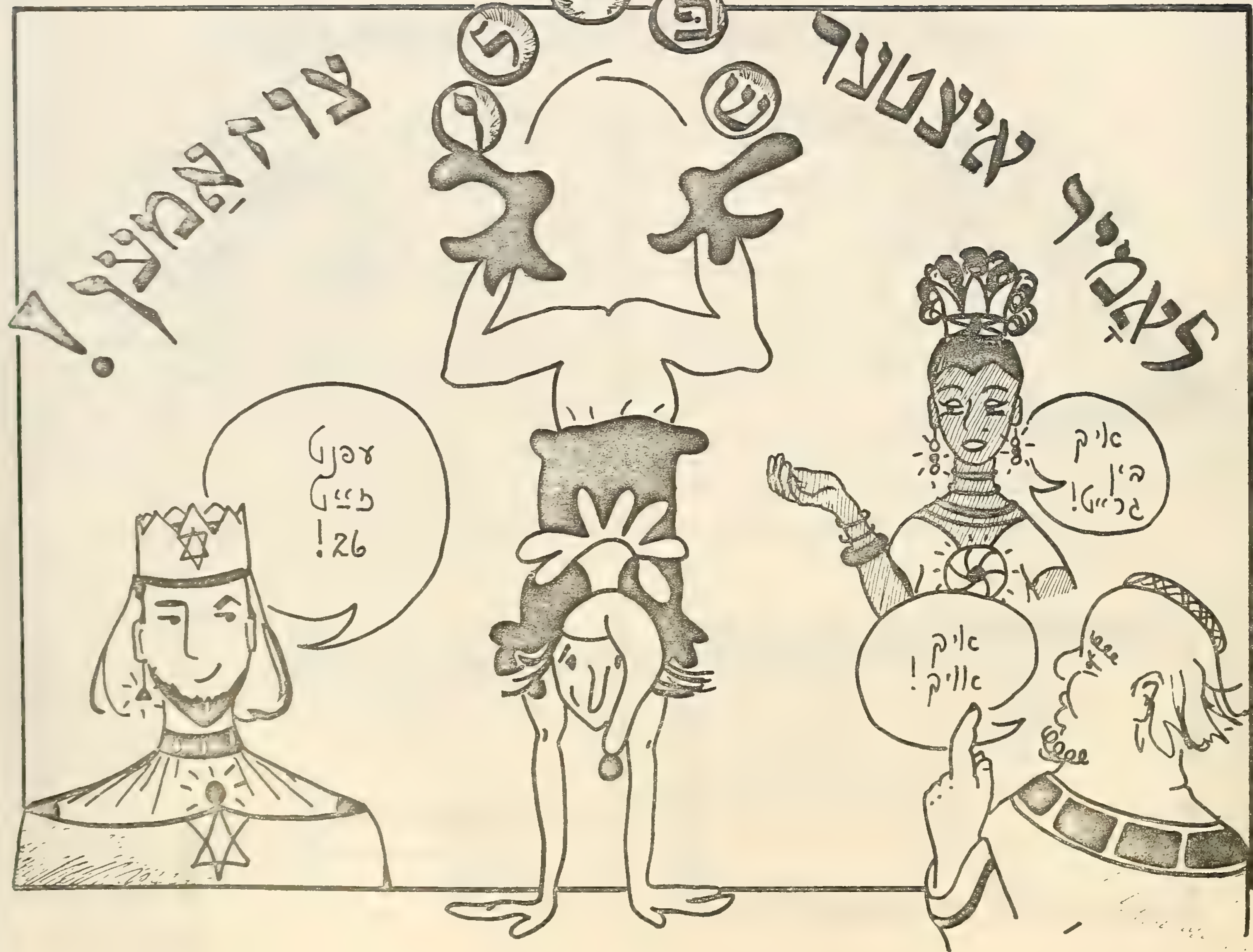

שלום

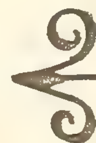

לאָמיר איצטער
שפּילן
צוזאַמען!
עפנט
פֿײַט
איך בין גרייט!
איך אויך!

„איך בין בוזי דער רײַכער מאַן."

פריער

אַמאָל בין איך
געווען א
____
מאַן און איך
האָב זייער
ליב געהאַט ______
און ______ ______.
איך האָב געהאַט אַ סך
______ און איך פלעג זיי ______ אָן רחמנות.
ווען מען האָט מיך געבעטן איך זאָל ______
די הונגעריקע, האָב איך זיי געזאָגט: "______
______ ______."
איך בין געווען אַ ______

שפּעטער

איך בין נאָך אַלץ
אַ רײַכער ______
אָבער איצטער ______
______ וואָס עס מיינט
צו זײַן ______.
איך וועל ______
מײַנע קנעכט און ווען
איך בין זאַט וועל איך גלייבן דעם הונגעריקן.
איך האָף אַז איך וועל דאָס ניט פאַרגעסן,
ווי מיינט איר?

מאַן	רײַכער
ווייס איך	זיך אָנצופּרעסן
העלפן	געלט
יאָגן	שאַצן
טראָגט זיך אָפּ	הונגעריק
קנעכט	קאַרגער

„איך בין דער קיניג שלמה."

איך בין דער יידישער ________ שלמה. ווען איך
האָב געהערט ווי ________ בוזי איז, האָב איך באַשלאָסן
אים אָנלערנען ווי צו באַהאַנדלען זײַנע ________.
איך האָב געקענט אים באַשטראָפן אָדער באַפעלן
ער זאָל זײַן ________.
איך האָב אָבער פֿאַרשטאַנען, אַז בוזיס צרות
איז געווען וואָס ער אליין איז
ניט געווען ________.

איך האָף אז ער האָט עפּעס געלערנט; ווי מיינט איר?

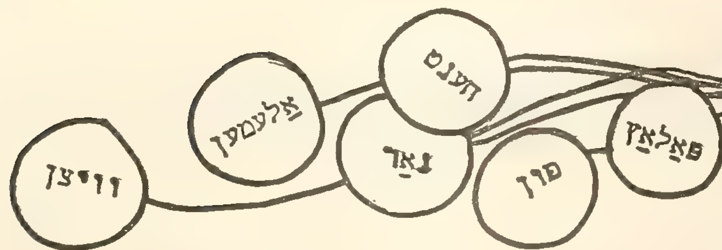

„איך בין דער לץ.“

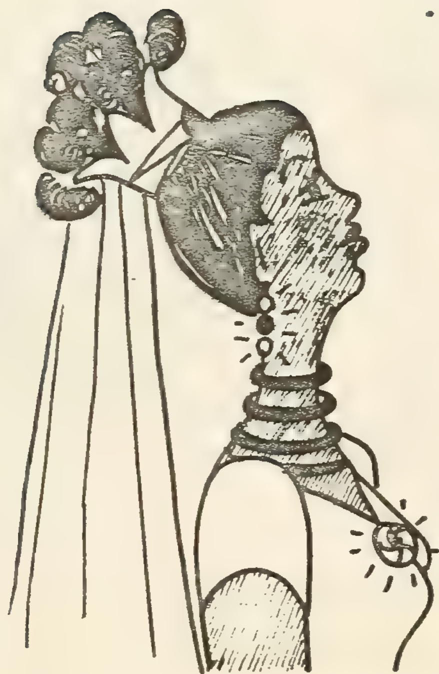

איך בין דער לץ פון קיניג שלמהס ________.
איך קען ________ מאַכן פריילעך. איך קען

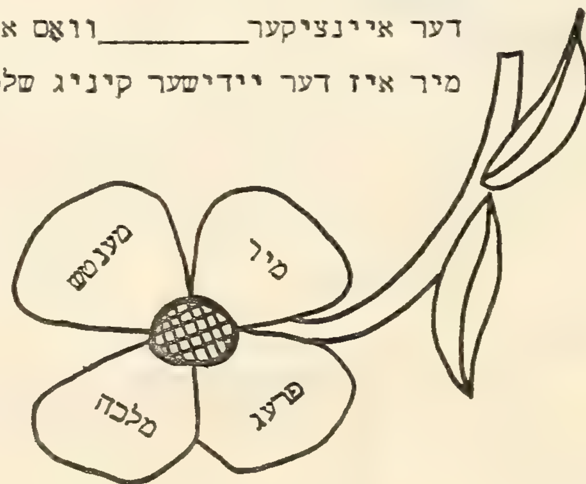
זיך שטעלן אויף מײַנע ________, דערציילן גוטע ________
און זיך מאַכן נאַריש.
בוזי האָט געמיינט, אַז איך בין אַ ________.
איך מיין אַז איך האָב געלערנט א סך
חכמה ________ מײַן קיניג שלמה.
ווי מיינט איר?

„איך בין די מלכה שבא!"

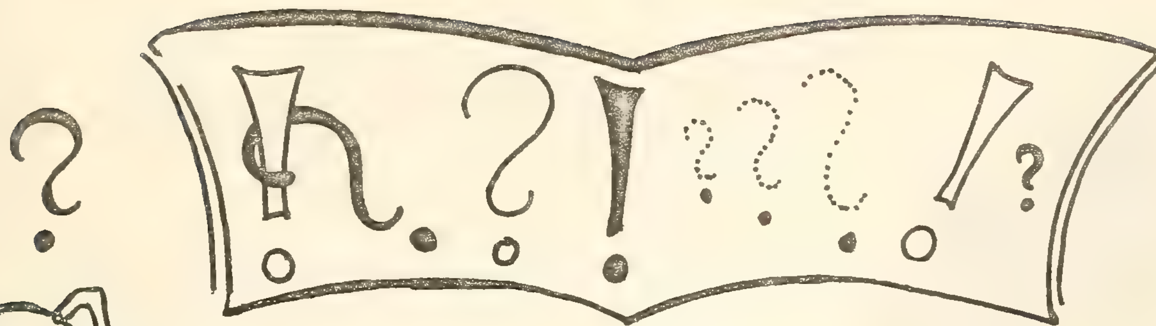

איך בין אַ ________ פון אַ גרויס לאַנד.
איך בין שוואַרץ און מען זאָגט ________ אַז
איך בין שיין.
איך בין זייער שטאָלץ מיט דעם וואָס איך
________ רעטעניש, וואָס קיינער קען ניט
טרעפן.
דער איינציקער ________ וואָס איז קליגער פון
מיר איז דער יידישער קיניג שלמה.

לאָמיר זיך פרעגן רעטעניש ← ← ←

קענט איר אַ רעטעניש?   פרעגט אײַערע פרײַנט.

איר קענט עס דאָ אָנשרײַבן.

טרעפט ווער

דאָס איז!

א) גיט קיינעם גאָרניט	א)________________
ב) האָט אַ סך געלט	ב)________________
ג) פאַרשטייט זייער ווייניק	ג)________________
ד) פאַרשטייט אַ סך זאַכן	ד)________________
ה) מאַכט אַלעמען פריילעך	ה)________________
ו) האָט ניט קיין געלט	ו)________________
ז) וויל עסן	ז)________________

-דער חכם – – – דער רײַכער מאַן – דער נאַר– –

-דער קאַרגער – – דער לץ – – – דער אָרימאַן -

– – דער הונגעריקער– –

ווען מען וואָלט געמאַכט אַ שפּיל פֿון דער מעשה,

ווער וואָלסטו געוואָלט זײַן?

שרײַב אָן וועגן דעם.

איך וואָלט געוואָלט זײַן

Glossary — ווערטער ליסטע

אוודאי	certainly
אומעטיק	sad
אָנזאַמלען	gather
אָנפרעסן זיך	gorge oneself
אָפּטראָגן זיך	get away
באַפעלן	order
באַהאַנדלען	treat
באַשטראָפן	punish
באַשיצן	protect
בורטשען	grumble
בלוטיקן	bleed
ברייטהאַרציקײַט	generosity
בשום אופן	by no means
געבראָטנס	roast
געדאַנק	thought
געוויס	of course
געשמאַק	tasty
דערגרייכן	to reach
הנאה	pleasure
הלוואי	let us hope
וואַגן	dare
זאַט	satisfied, full
חוצפהדיק	impudent, fresh
חשובער	respected, worthy
טעות	mistake
טעמים	tastes
טרעפן	happen, guess
יאָגן	chase
כדי	in order
לץ	jester, clown
מעשים טובים	good deeds
משמח זיין	entertain
סעודה	feast
ערגסטע	worst
עשירות	wealth
פאַרטרויען	confined to
פייניקן	torture
פוילּיאַקעס	lazy
צרה	trouble
קאַרג	stingy
קוכער	cook
קליגסטע	wisest
קנעכט	slave
רגע	moment
רויז	rose
רחמנות	pity
ריחות	smells
רײַזע	journey
רעטעניש	riddle
שאַצן	value
שונאים	enemies
שיידן זיך	part
שײַער	barn
שליח	messenger
שנאָרער	begger
שנעלסטער	fastest

עס וועלן דיר בלייבן
פינף (5) אותיות: ____________

דאס "וואונדערווארט" איז:

____

װאונדערװאָרט ←

ק	ר	ײַ	כ	ע	ר	א	ק	י	נ	י	ג	אַ	ר	ב	ע	ט	פּ
אַ	צ	ר	א	ו	ז	ר	ש	ל	מ	ה	ג	ע	ל	ט	ג	ט	אַ
ר	ג	ײ	ט	אָ	ן	ע	א	י	ז	ע	ר	ר	ײַ	ק	אַ	ו	ר
ג	ג	ע	װ	צ	ן	מ	פּ	ו	ל	ע	נ	ו	י	ט	ס	ו	ל
ע	ק	נ	צ	כ	ט	ע	ל	ז	אַ	ט	ז	ײַ	ו	פּ	ן	ר	אַ
ר	ה	ו	נ	ג	ע	ר	ו	ק	ש	ד	ט	ט	אַ	ק	ע	פּ	ר
א	ײַ	נ	ג	ע	ל	אַ	ד	ן	א	אַ	פּ	אַ	ל	א	ע	ד	ע
ע	ד	ע	ר	װ	א	ו	ס	ט	ד	נ	ס	ע	ו	ב	ה	ו	נ
ש	פּ	ע	ט	ע	כ	ה	ל	ע	ט	ק	ב	אַ	נ	אַ	כ	ט	ע

געפין די ווערטער:

א – אין
אין
אײַנבעלאַדן
אָן
אַרבעס
אָרעמע

ב – באַנאַנעס
ברויט

ג – גאַסן
גייט
געווען
געלט

ד – דאַנק
דו
דערוואוסט

ה – הונגעריק

ז – זאַט
זײַן

ט – טאַקע

ל – לץ

נ – נריס

ס – סעודה

ע – ער
ער

פ – פּאַלאַץ

פ – פֿאַרלאָרענע
פּולע

ק – קאַרגער
קנעכט
קיניג

ר – רײַך
רײַכער

ש – שאַצט
שלמה
שמעטער